

بنیاد ملی پژوهش

اقتصاد کشاورزی

ابراهیم جاودان

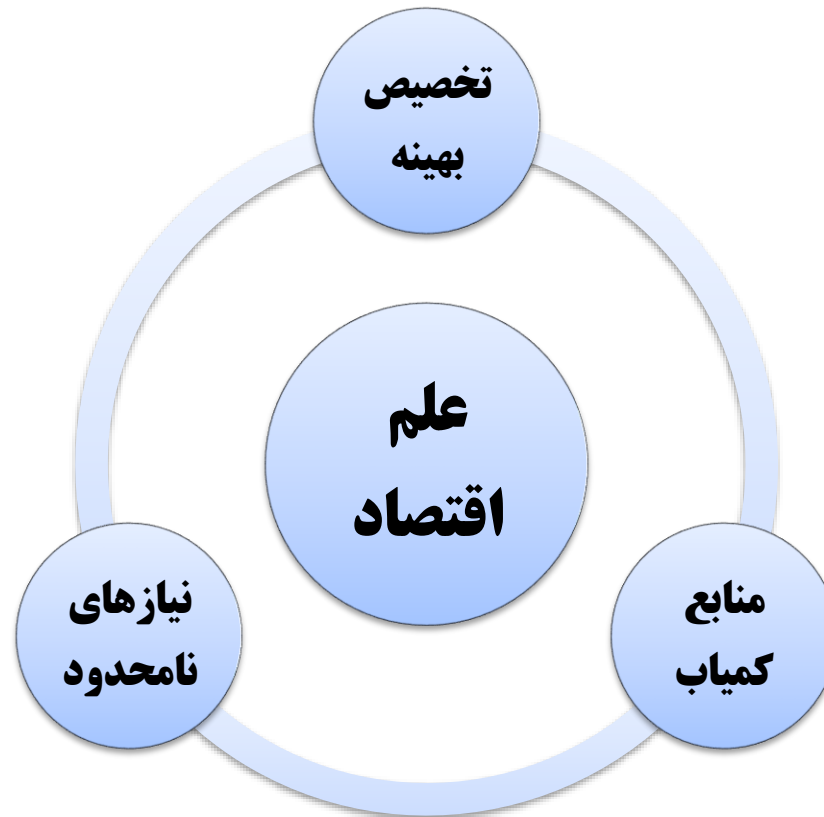
استادیار اقتصاد کشاورزی

گروه سیاست‌های کشاورزی و غذا

موسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی

تعریف علم اقتصاد

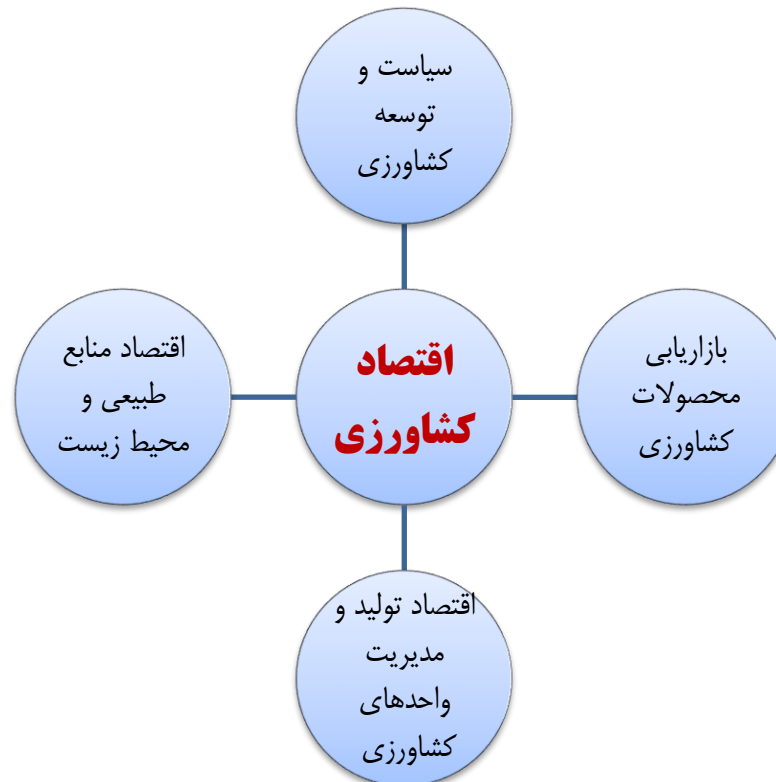
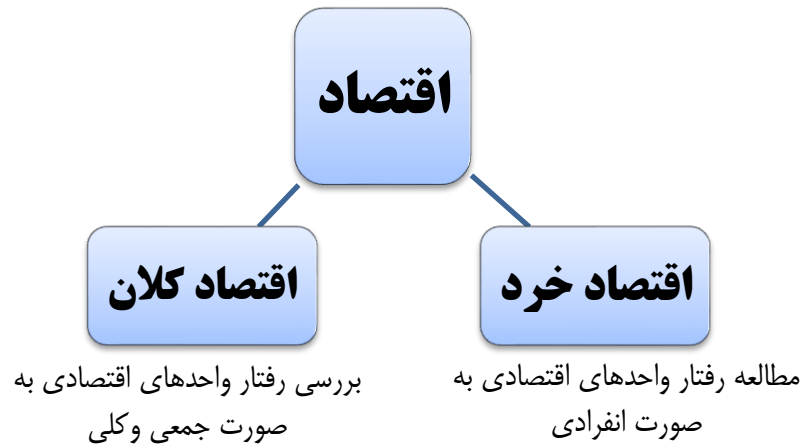
هزینه فرصت

انتخاب

کمیابی

شاخه‌های علم اقتصاد

سوالات اساسی اقتصاد:

- چه کالاهایی تولید شوند؟
- به چه میزان تولید شوند؟
- به چه روشی تولید شوند؟
- چگونه توزیع شوند؟

پاسخ به این سؤالات وابسته به نوع نظام اقتصادی است:

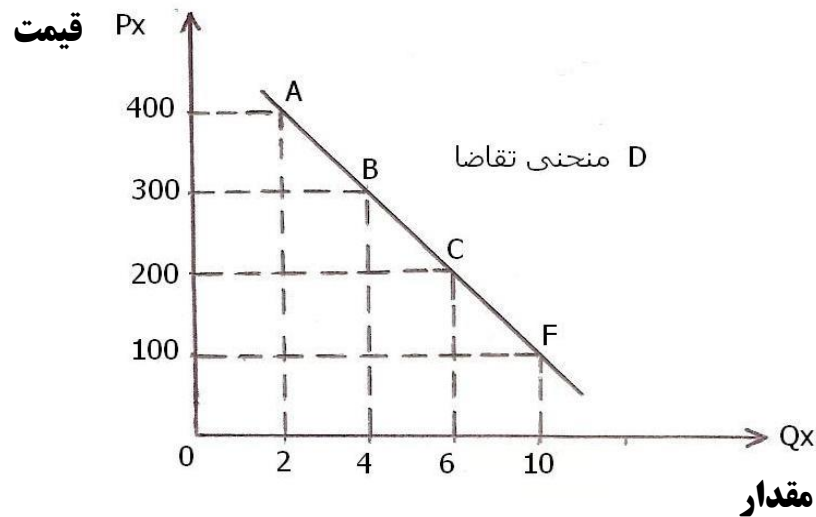
- اقتصاد با برنامه‌ریزی متمرکز (دولت)
- اقتصاد مبتنی بر بازار آزاد (قیمت)
- اقتصاد مختلط (ترکیبی)

تقاضا

رابطه معکوس بین مقدار تقاضا و قیمت کالا

عوامل موثر بر تقاضا و تابع تقاضا

- قیمت
- درآمد
- قیمت کالاهای مرتبط
- انتظارات
- سلیقه

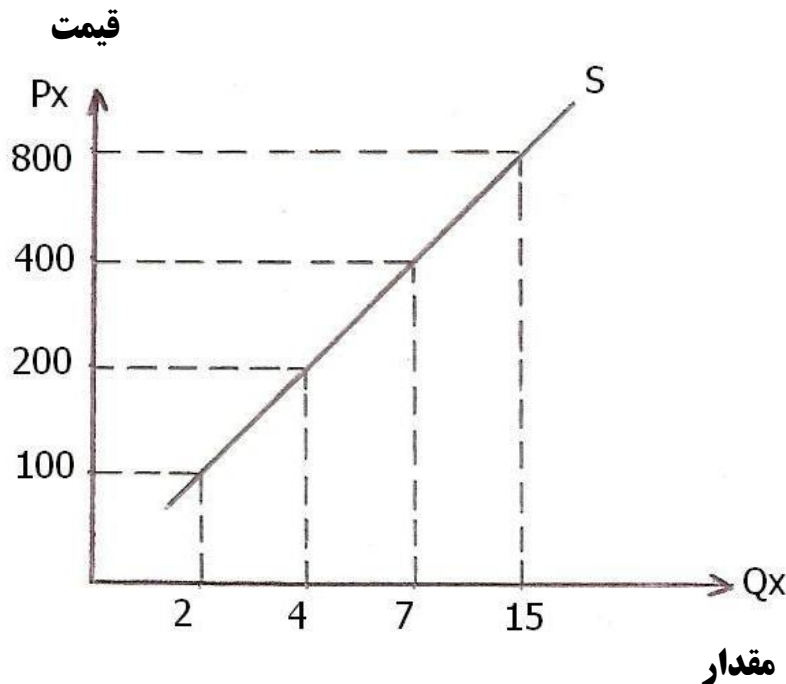
$$Q^d_x = a - bP_x$$

عرضه

رابطه مستقیم بین مقدار عرضه و قیمت کالا

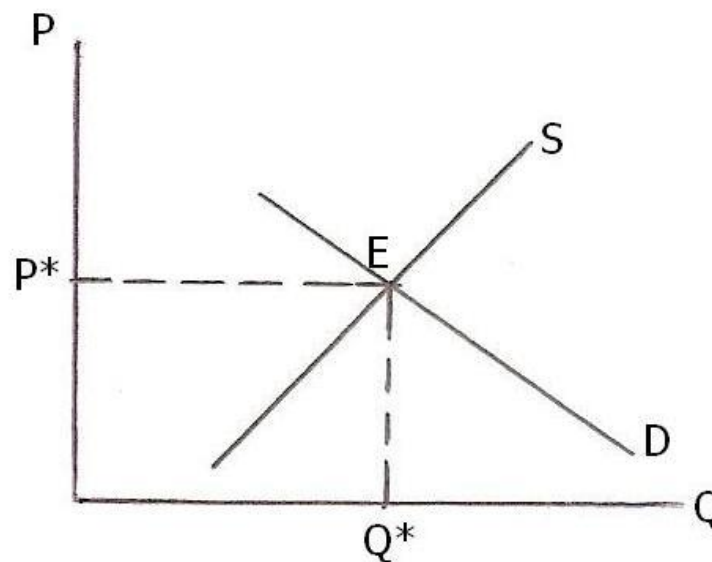
عوامل موثر بر عرضه و تابع عرضه

- قیمت کالا
- قیمت سایر کالاها
- قیمت عوامل تولید
- تکنولوژی تولید
- انتظارات

$$Q = c + dPx$$

تعادل در بازار

$$(Q^s_x = Q^d_x)$$

تعادل پایدار بازار:

وضعیتی که اگر قیمت بازار به هر دلیلی از حالت تعادل دور شود، امکان بازگشت مجدد به حالت تعادل وجود داشته باشد.

کشش قیمتی

- کشش حساسیت یک متغیر نسبت به متغیر دیگر را نشان می دهد.

- کشش قیمتی تقاضا (عرضه) درجه حساسیت تقاضا (عرضه) به قیمت را نشان می دهد.

مقادیر کشش:

- کشش برابر یک (کشش واحد)
- کشش بزرگتر از یک (باکشش)
- کشش کوچکتر از یک (بی کشش)

انواع بازار

- رقابت کامل:

تعداد بیشمار خریداران و فروشندگان
همگنی کالا
آزادی ورود و خروج فعالان بازار
اطلاعات کامل
تحرک عوامل تولید
بنگاه پذیرنده قیمت

- انحصار کامل:

بنگاه انحصارگر
عدم وجود جانشین نزدیک
بنگاه تعیین کننده قیمت

- رقابت انحصاری:

تعداد زیادی تولیدکننده کالای غیرهمگنی تولید می کنند.

- انحصار چند جانبه:

چند بنگاه، کالاهای همگن یا غیرهمگنی را عرضه می کنند.
وابستگی متقابل بین بنگاهها

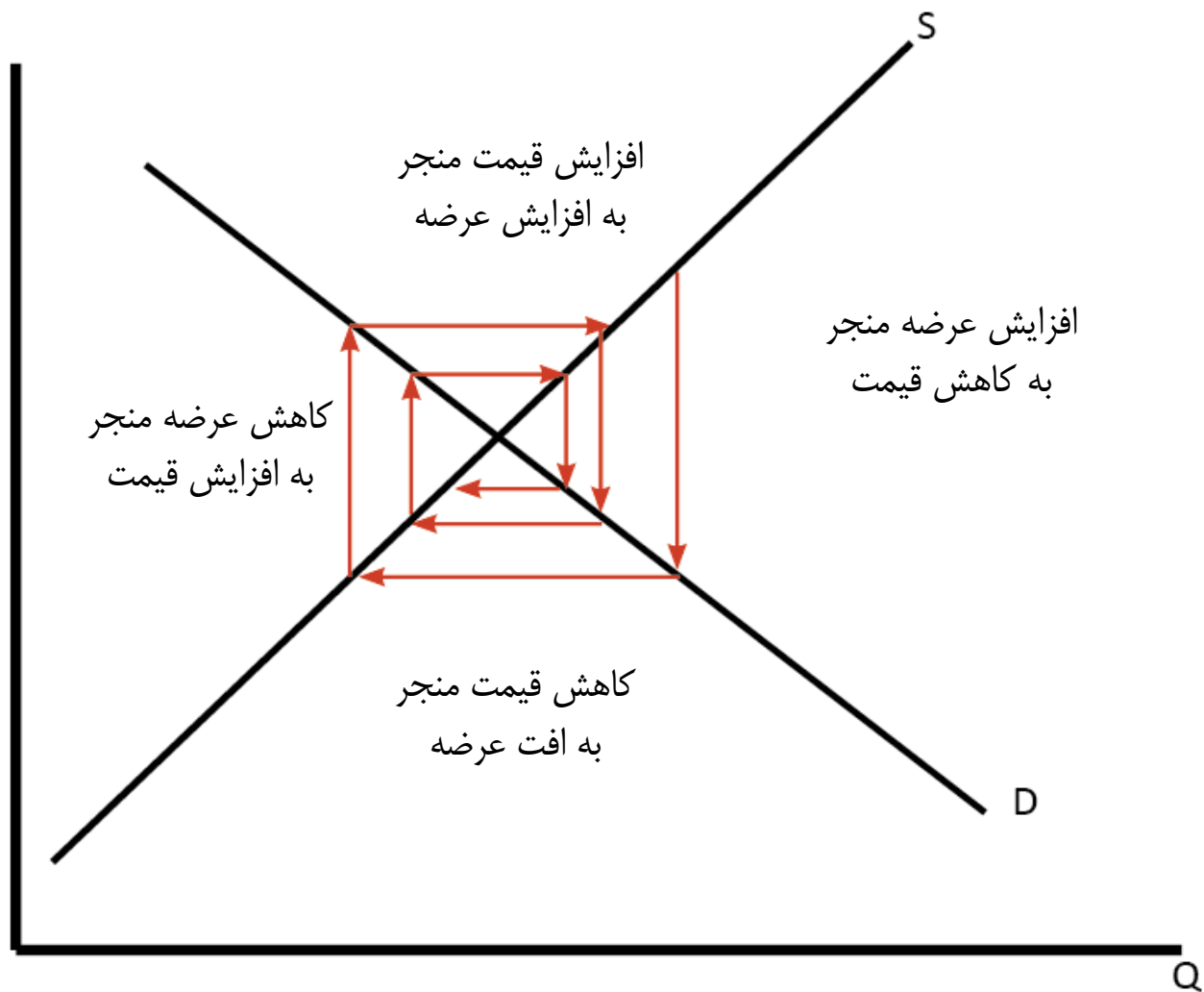

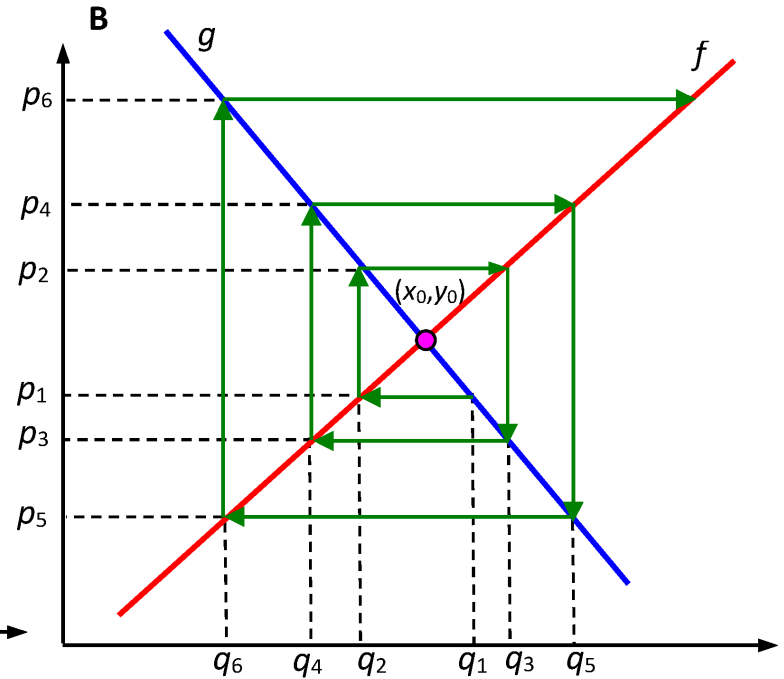
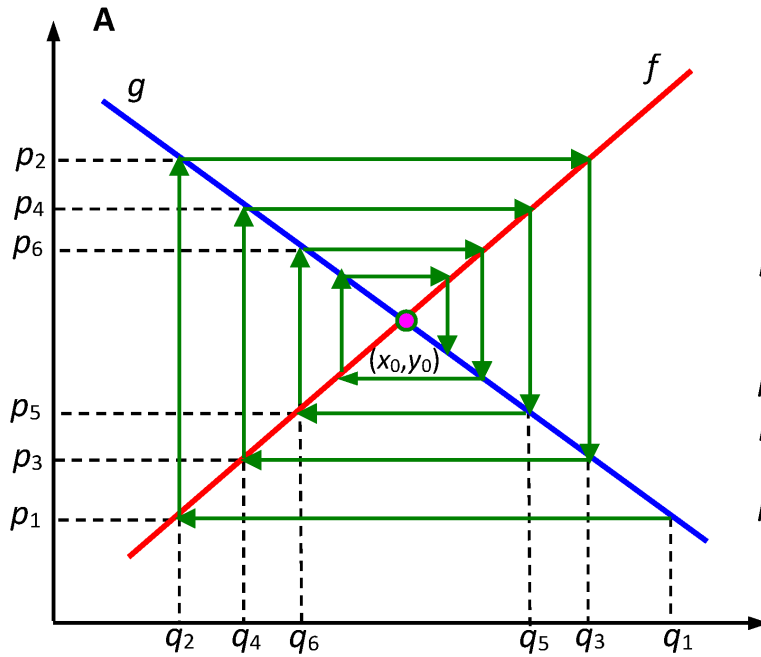
مزایای بازار رقابت کامل

- رفاه مصرف‌کننده در حداکثر خود است.
- بازار بالاترین کارایی را دارد.
- کالا با کمترین هزینه تولید و با کمترین قیمت فروخته می‌شود.
- سود بنگاه‌ها کم است.
- تخصیص منابع بصورت کارا است. یعنی منابع دقیقاً برای تولید کالا و خدماتی بکار گرفته می‌شوند که باید باشند و به نحوی توزیع می‌شوند که حداکثر رفاه نصیب جامعه می‌گردد.

منحنی تار عنکبوتی

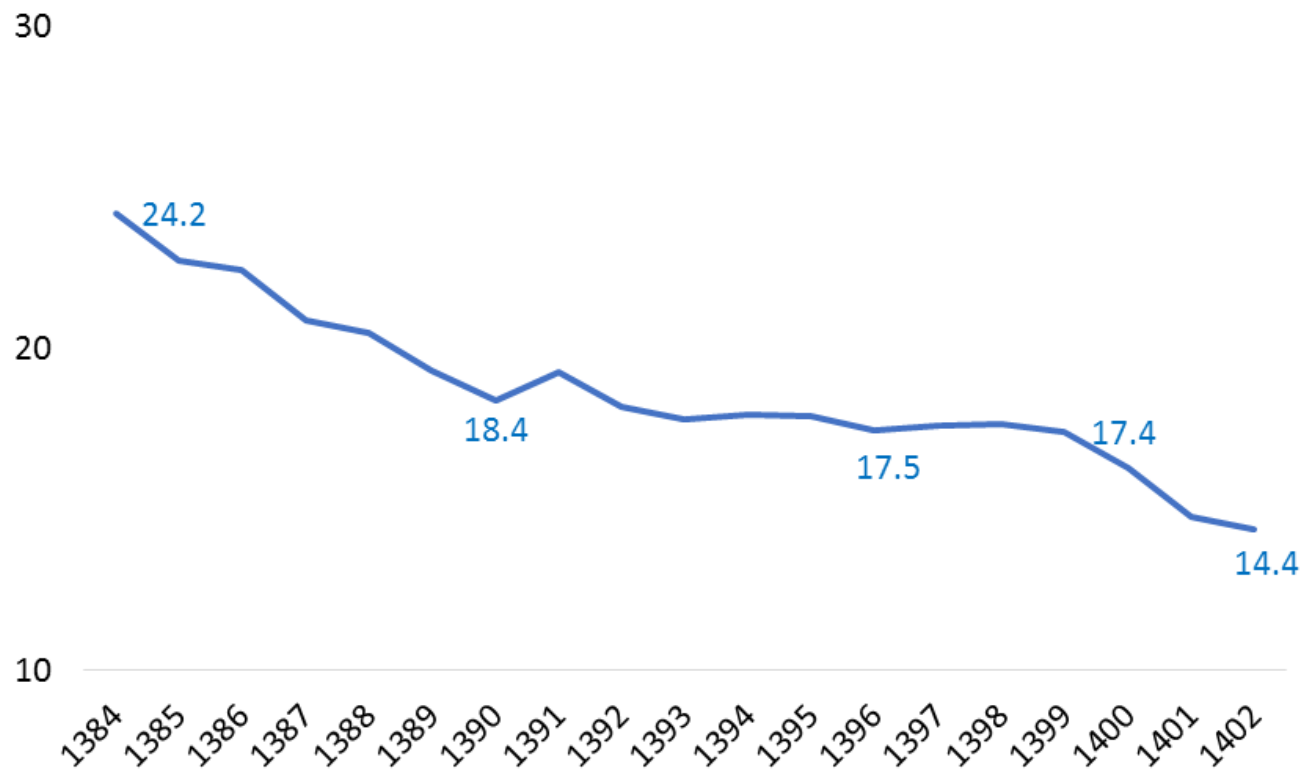
منحنی تار عنکبوتی همگرا و واگرا

شاخص‌های کلان بخش کشاورزی در اقتصاد ایران

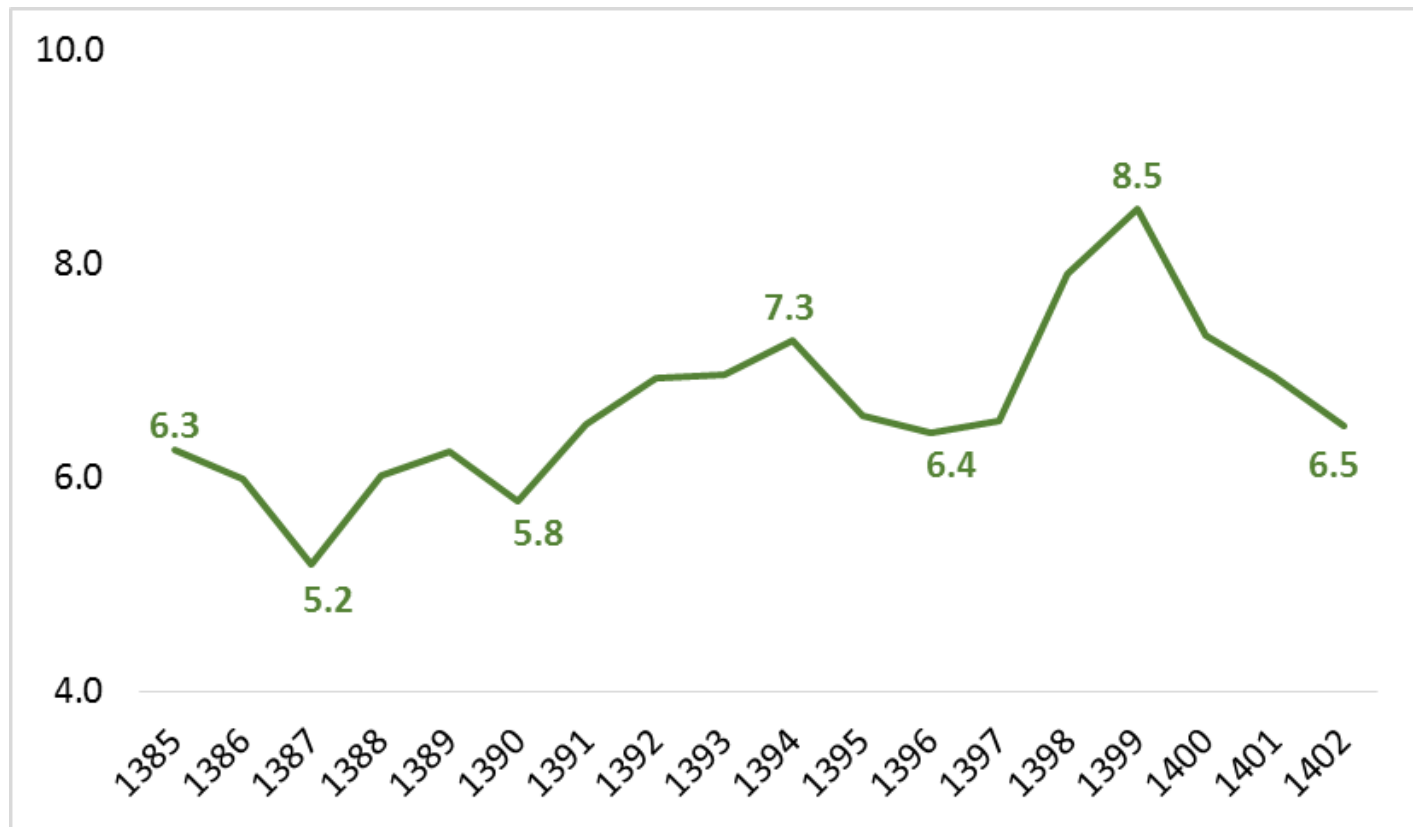
سهم بخش کشاورزی در اشتغال (درصد)

مأخذ: مرکز آمار ایران

سهم بخش کشاورزی در تولید ناخالص داخلی (درصد)

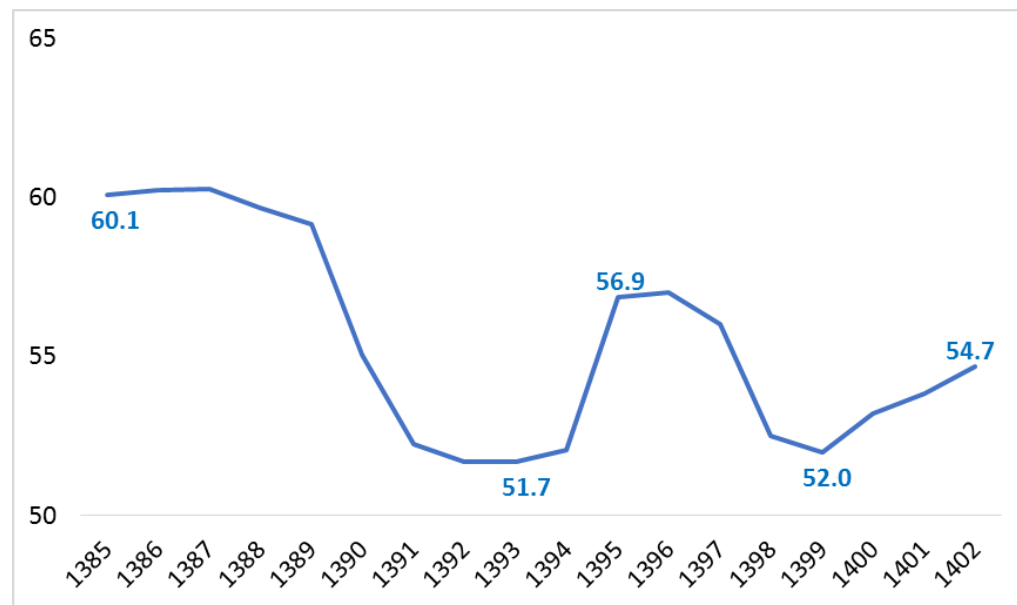
مأخذ: مرکز آمار ایران

میانگین سهم بخش کشاورزی در تولید ناخالص داخلی (۱۳۸۵-۱۴۰۲)

۶.۷ درصد

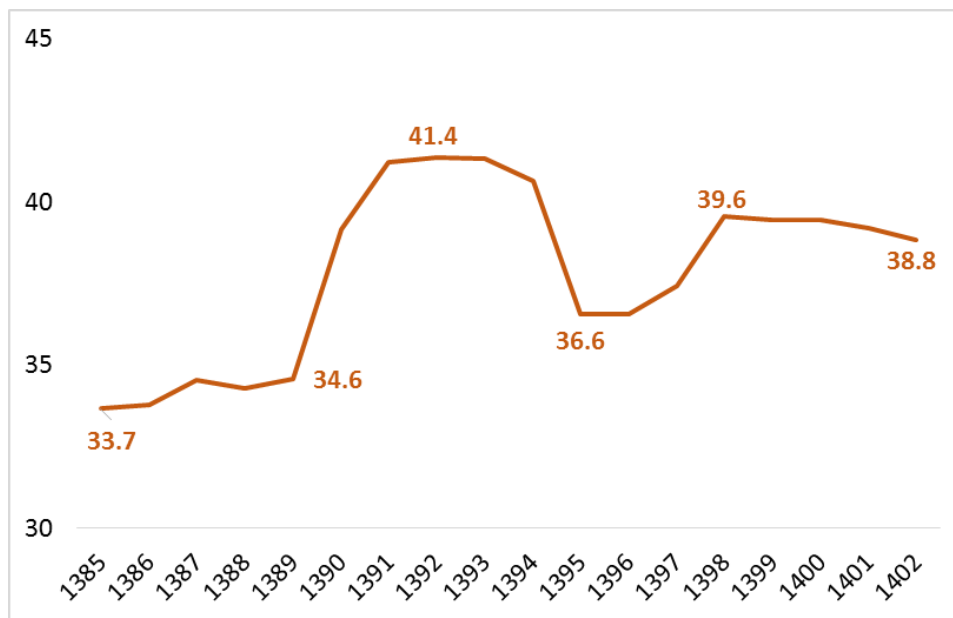

سهم گروه صنعت در تولید ناخالص داخلی (درصد)

مأخذ: مرکز آمار ایران

سهم گروه خدمات در تولید ناخالص داخلی (درصد)

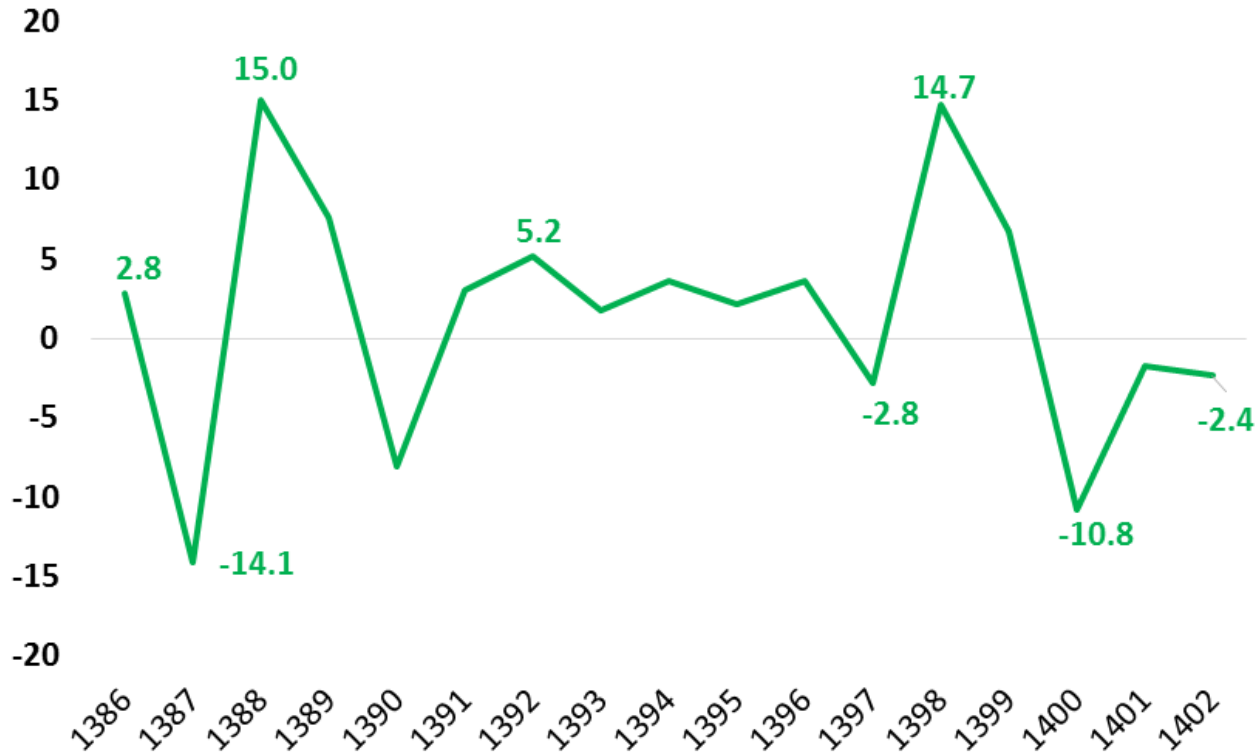

میانگین سهم صنعت
۵۵.۵ درصد

میانگین سهم خدمات
۳۷.۹ درصد

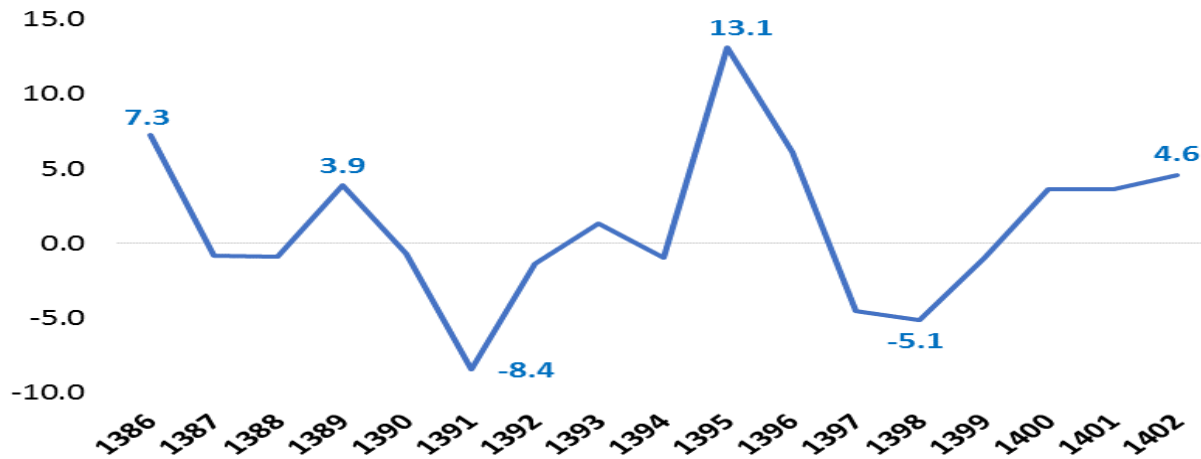

رشد ارزش افزوده گروه کشاورزی (درصد)

میانگین رشد
۱.۶ درصد

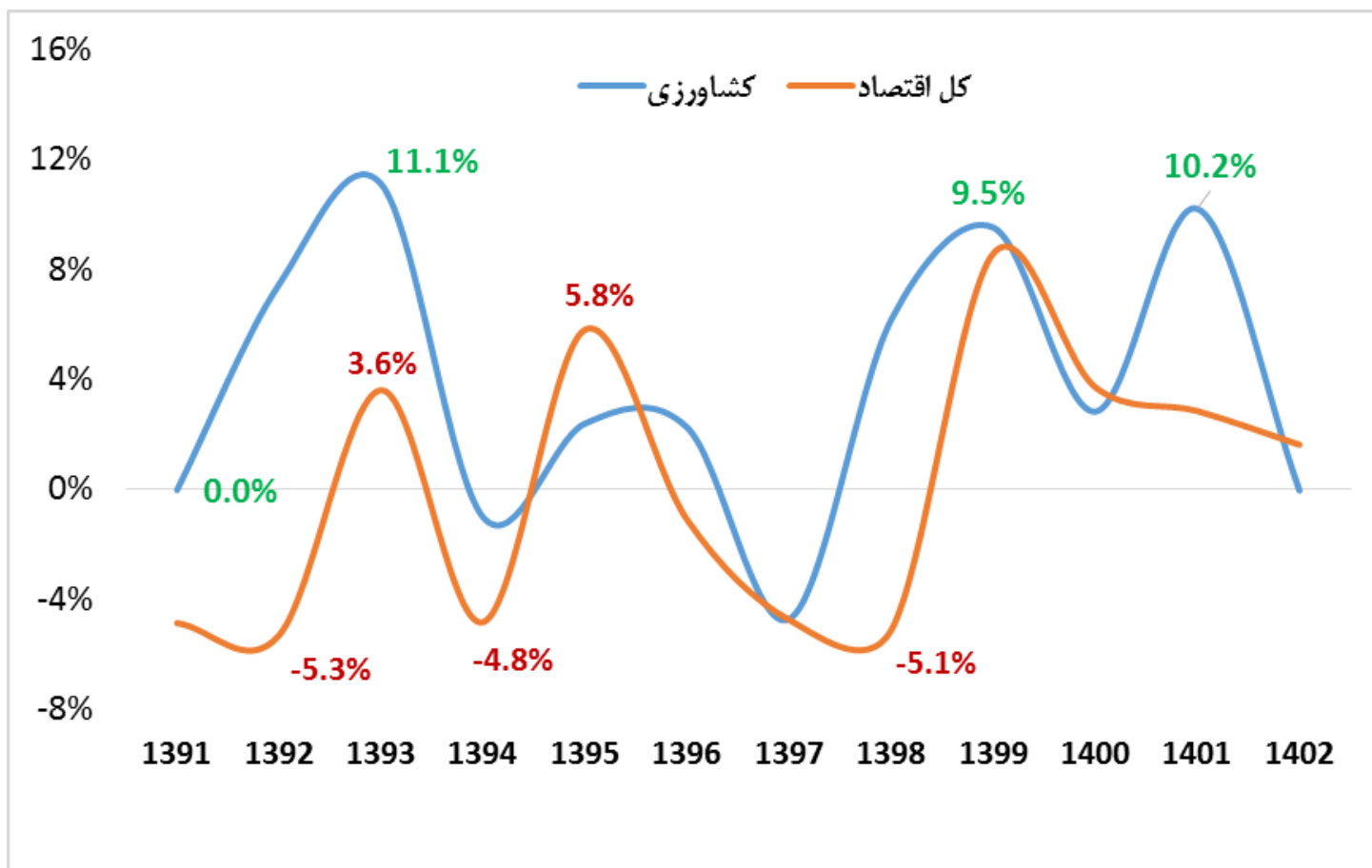
مأخذ: مرکز آمار ایران

رشد تولید ناخالص
داخلی (درصد)

میانگین رشد
۱.۲ درصد

رشد شاخص بهره‌وری نیروی کار (درصد)

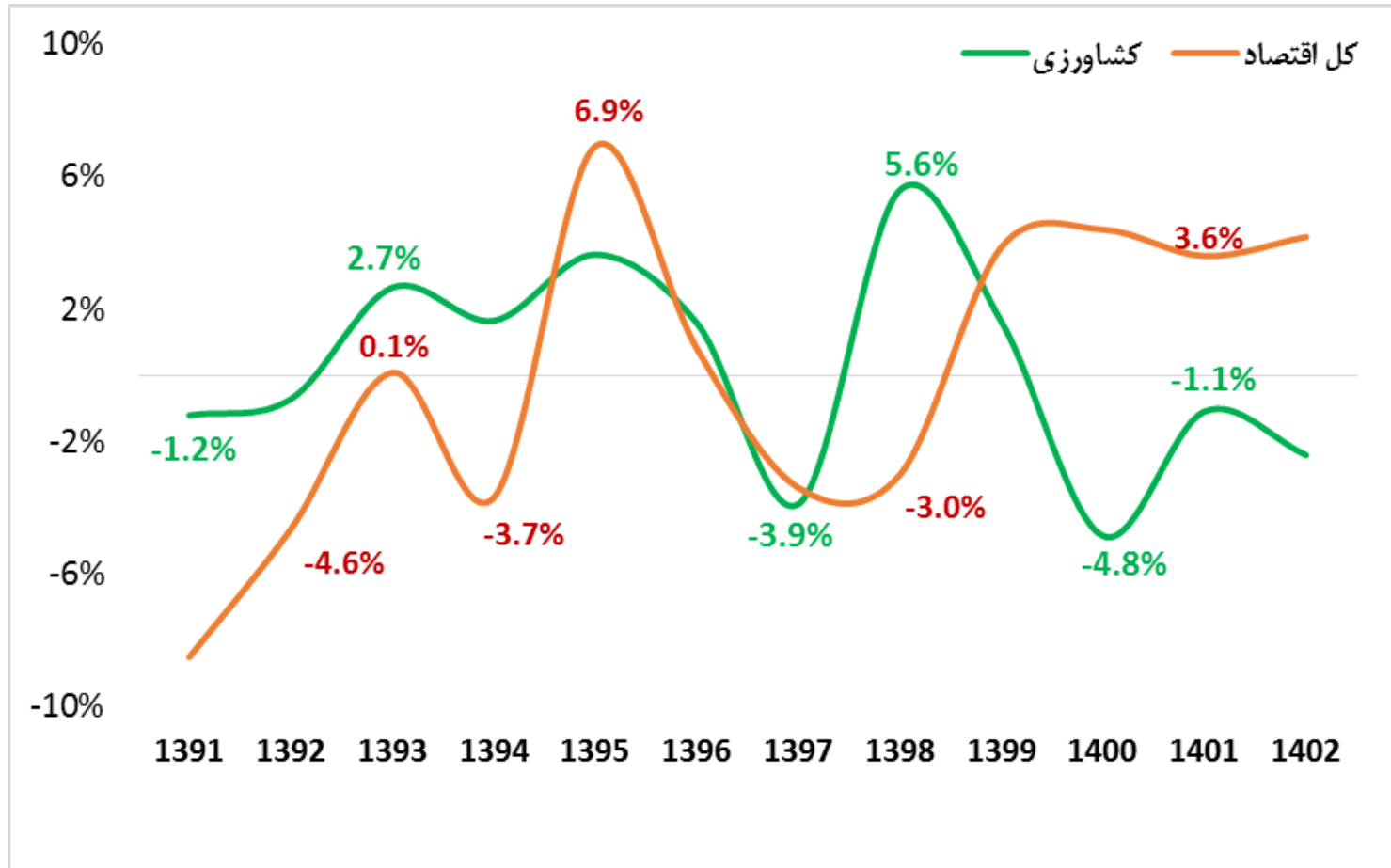

مأخذ: سازمان ملی بهره‌وری ایران

میانگین بخش کشاورزی
۳.۸ درصد

میانگین کل اقتصاد
صفر درصد

رشد شاخص بهره‌وری سرمایه (درصد)

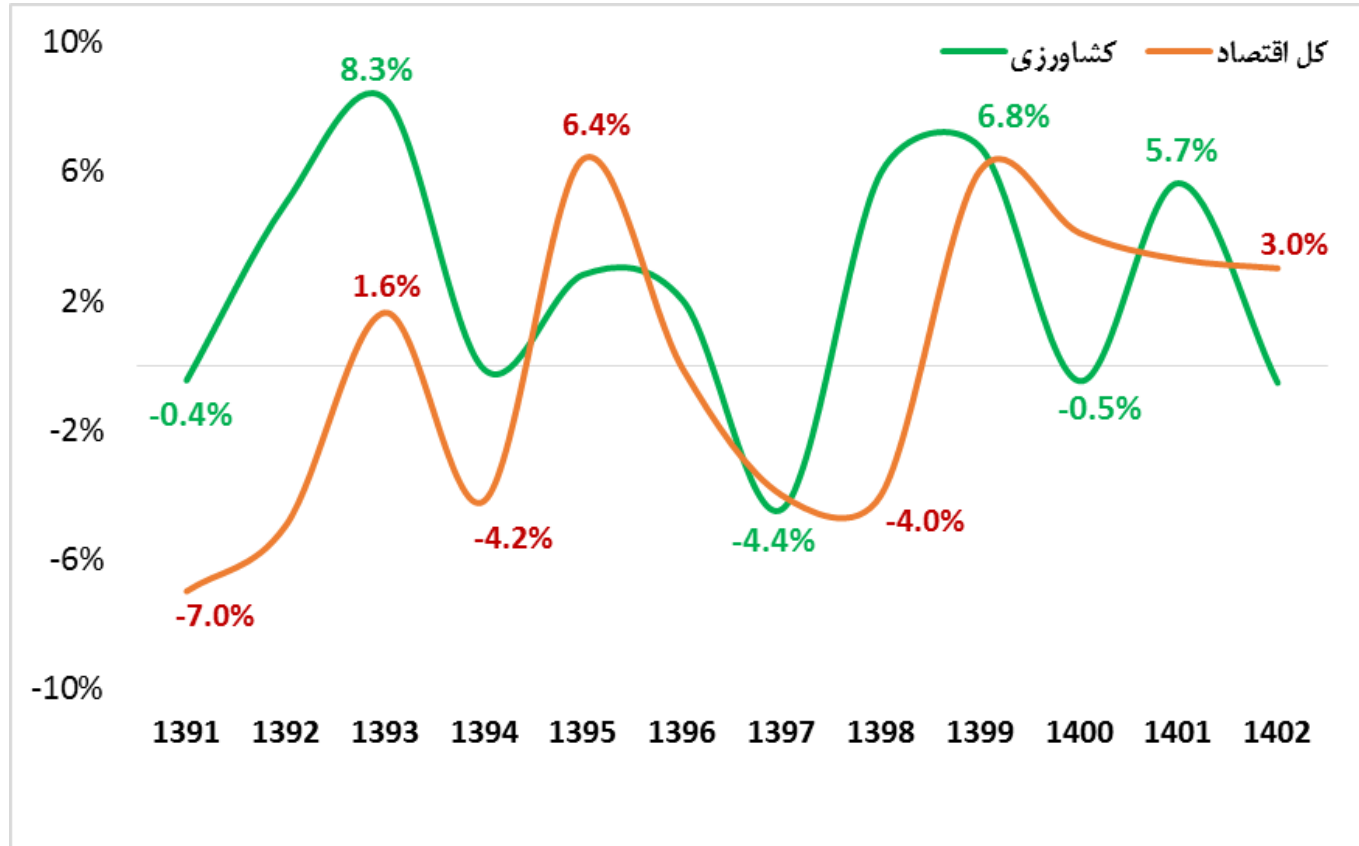
مأخذ: سازمان ملی بهره‌وری ایران

میانگین بخش کشاورزی
۰.۲ درصد

میانگین کل اقتصاد
۰.۱ درصد

رشد شاخص بهره‌وری کل عوامل تولید (درصد)

مأخذ: سازمان ملی بهره‌وری ایران

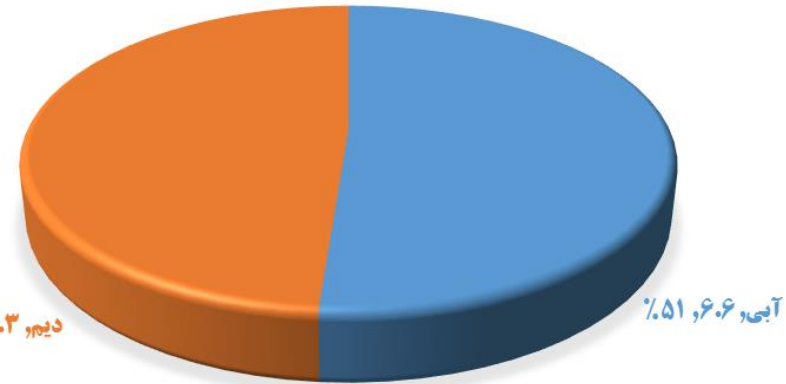
میانگین بخش کشاورزی
۲.۵ درصد

میانگین کل اقتصاد
صفر درصد

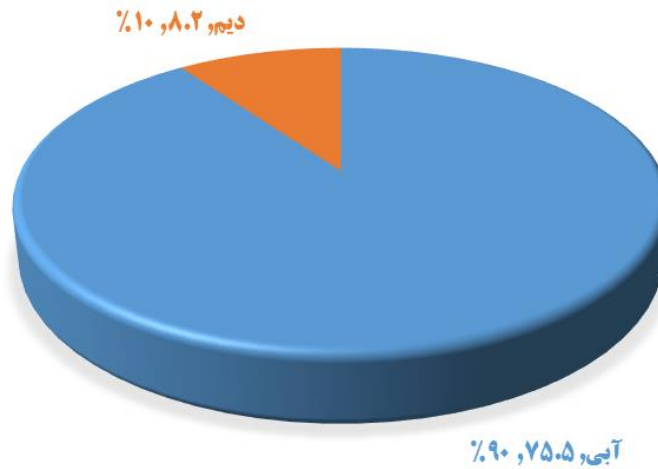

تولیدات کشاورزی ایران

توليدات زراعى (١٤٠١-١٤٠٢)

سطح برداشت (١٣ مليون هكتار)

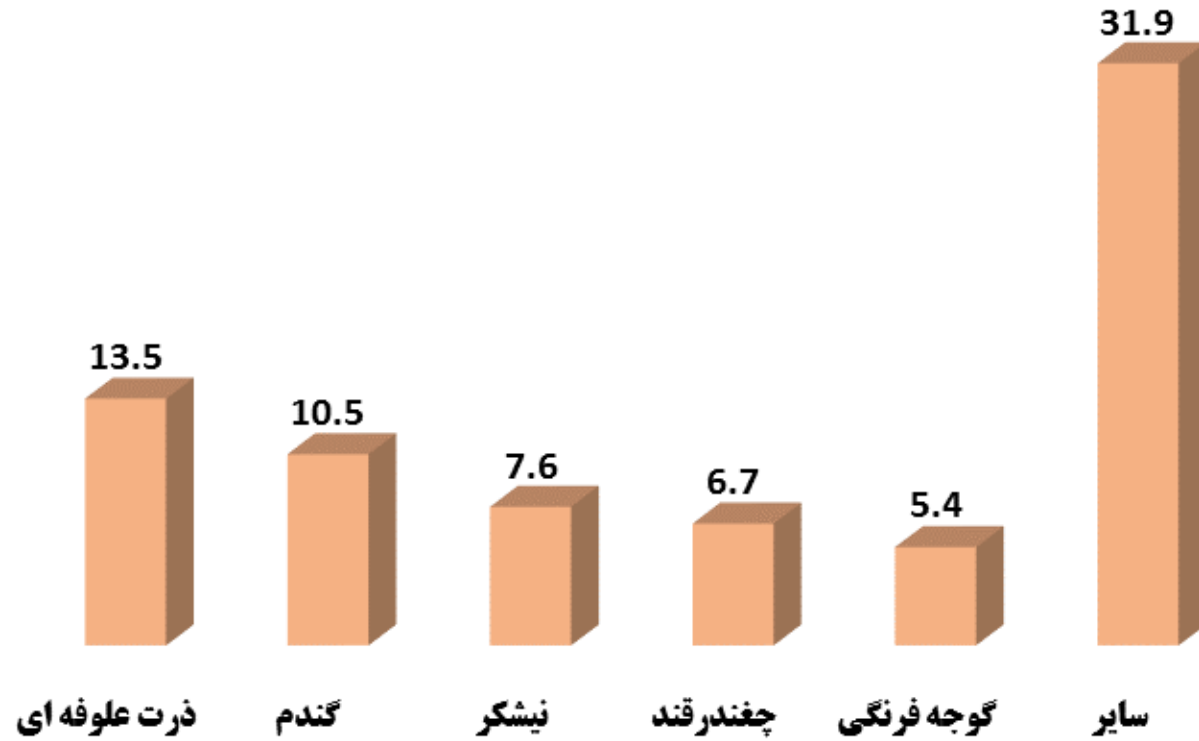

توليد كل (٨٣.٨ مليون تن)

مأخذ: أمارنامه كشاورزى، وزارت جهاد كشاورزى

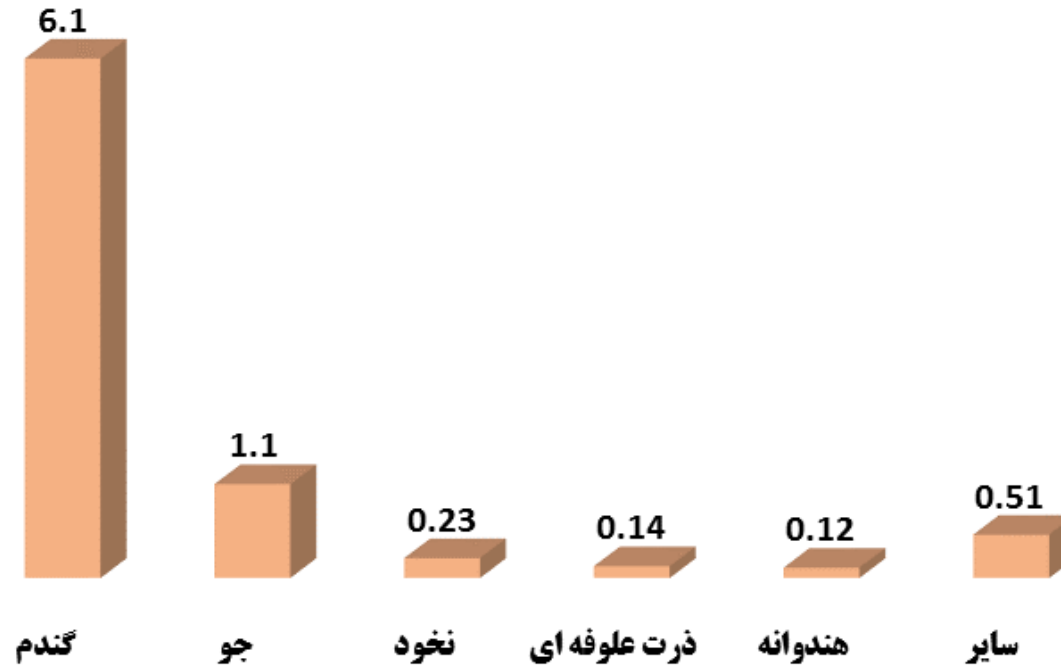
پنج محصول عمده زراعی آبی (میلیون تن)

مأخذ: آمارنامه کشاورزی، وزارت جهاد کشاورزی

پنج محصول عمده زراعی دیم (میلیون تن)

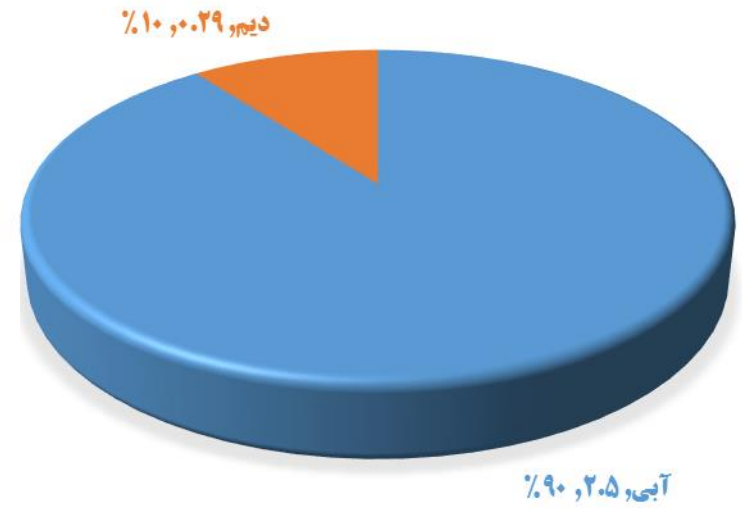

مأخذ: آمارنامه کشاورزی، وزارت جهاد کشاورزی

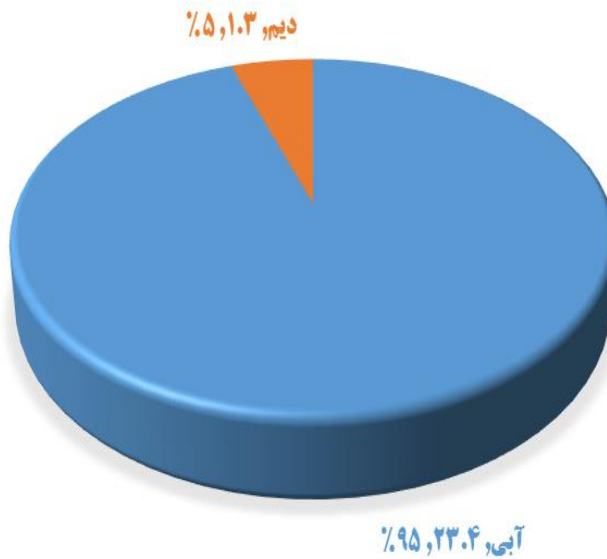

توليدات باغی (۱۴۰۲)

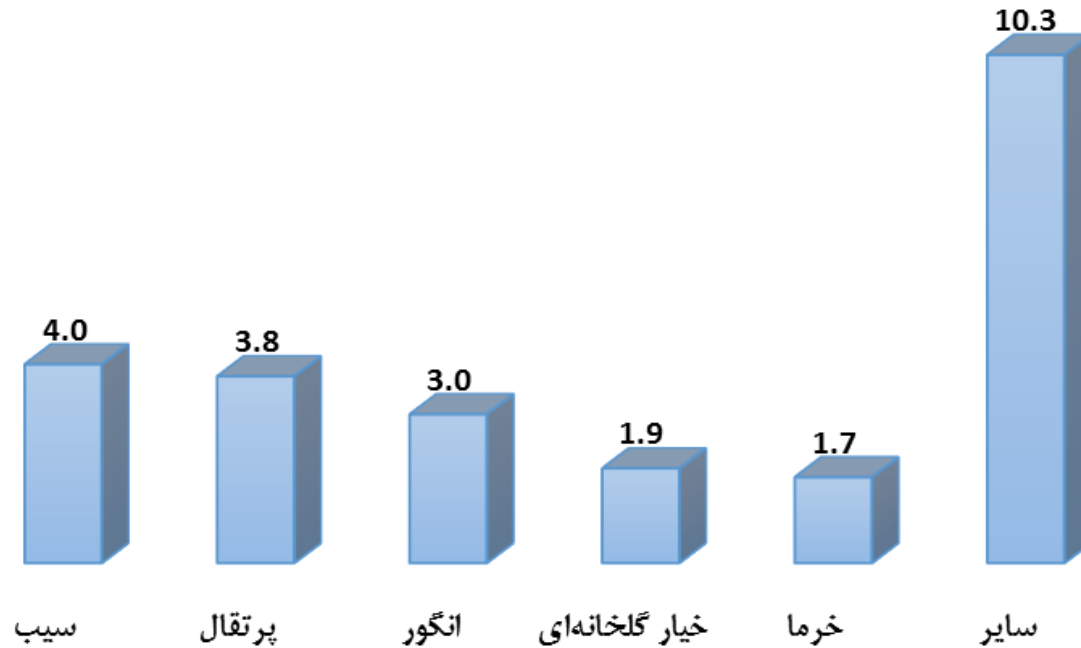
سطح زیر کشت بارور (۲.۸ میلیون هکتار)

تولید کل (۲۴.۷ میلیون تن)

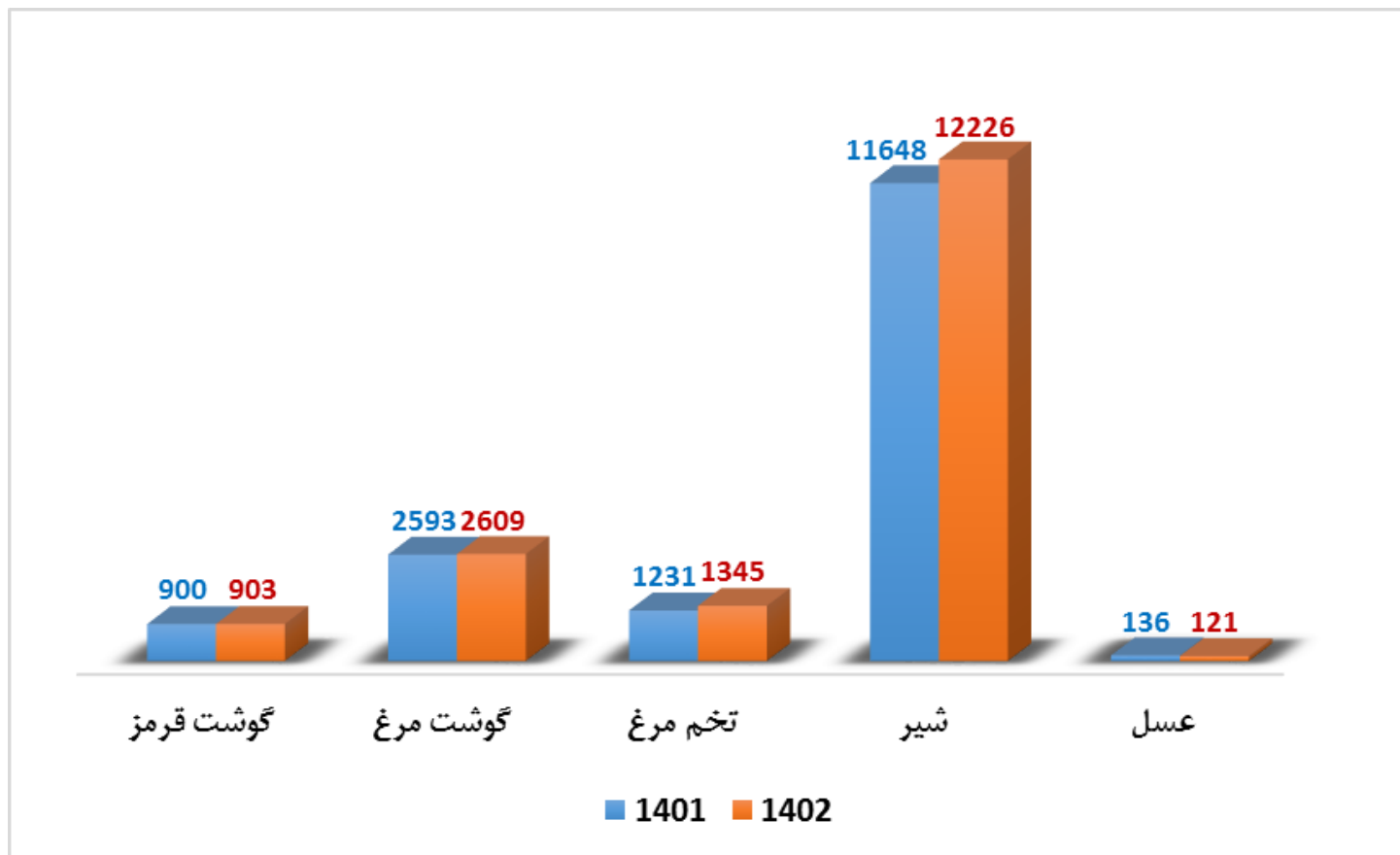
مأخذ: آمارنامه کشاورزی، وزارت جهاد کشاورزی

پنج محصول عمده باغی (میلیون تن)

مأخذ: آمارنامه کشاورزی، وزارت جهاد کشاورزی

مأخذ: آمارنامه کشاورزی، وزارت جهاد کشاورزی

تجارت کشاورزی ایران

صادرات و واردات کشاورزی ایران در سال ۱۴۰۲ و مقایسه با سال قبل

درصد تغییرات		سال ۱۴۰۱		سال ۱۴۰۲		
ارزشی	وزنی	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	
۱۹.۴	۸.۳	۵۲۱۱.۸	۷۷۷۰.۶	۶۲۲۴.۷	۸۴۱۶.۷	صادرات
-۵.۶	-۱.۱	۱۸۳۹۰.۳	۲۵۲۱۱.۶	۱۷۳۵۸.۷	۲۴۹۲۸.۷	واردات
۱۵.۵	۵.۳	-۱۳۱۷۸.۵	-۱۷۴۴۱.۰	-۱۱۱۳۴.۰	-۱۶۵۱۲.۰	تراز غذا

مأخذ: مرکز فناوری اطلاعات و ارتباطات وزارت جهاد کشاورزی

- صادرات محصولات کشاورزی با افزایش ۸.۳ درصدی در وزن، از نظر ارزشی رشد ۱۹.۴ درصدی داشته است.
- واردات محصولات کشاورزی با کاهش ۱.۱ درصدی در وزن، از لحاظ ارزشی ۵.۶ درصد کاهش یافته است.
- تراز تجاری بخش در مقایسه با دوره مشابه سال قبل، از لحاظ ارزشی ۱۵.۵ درصد و از لحاظ مقداری ۵.۳ درصد بهبود یافته است.

مقایسه میانگین قیمت یک کیلوگرم کالای صادراتی و وارداتی بخش کشاورزی در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲

میانگین قیمت	۱۴۰۲	۱۴۰۱	درصد تغییر
کالاهای صادراتی (دلار/کیلوگرم)	۰.۷۴	۰.۶۷	۱۰.۳
کالاهای وارداتی (دلار/کیلوگرم)	۰.۷۰	۰.۷۳	-۴.۵

مأخذ: محاسبات گزارش

مقایسه صادرات زیربخش‌های کشاورزی ایران در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲

زیربخش	سال ۱۴۰۲		سال ۱۴۰۱		درصد تغییرات	
	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزنی	ارزشی
دام و طیور	۸۹۲.۲	۱۱۲۲.۷	۷۴۴.۲	۱۰۲۸.۶	۱۹.۹	۹.۱
دامپزشکی	۰.۷	۵.۶	۰.۸	۸.۳	-۱۳.۵	-۳۲.۳
شیلات	۱۵۳.۶	۳۳۰.۴	۱۴۱.۰	۳۳۲.۲	۹.۰	-۰.۵
زراعی	۴۸۴۰.۶	۲۰۳۹.۶	۴۶۹۷.۶	۱۶۸۵.۷	۳.۰	۲۱.۰
باغی	۲۵۰۳.۴	۲۶۸۹.۲	۲۱۶۵.۳	۲۱۲۶.۸	۱۵.۶	۲۶.۴
جنگل و مرتع	۲۶.۳	۳۷.۲	۲۱.۸	۳۰.۲	۲۰.۷	۲۳.۲
مجموع	۸۴۱۶.۷	۶۲۲۴.۷	۷۷۷۰.۶	۵۲۱۱.۸	۸.۳	۱۹.۴

* زیربخش دامپزشکی شامل کالاهای واکسن، داروهای دامپزشکی و عوامل زنده می‌باشد. مأخذ: مرکز فناوری اطلاعات و ارتباطات وزارت جهاد کشاورزی

- در صادرات محصولات کشاورزی، از نظر مقداری زیربخش زارعی با مقدار ۴.۸ میلیون تن و از نظر ارزشی زیربخش باغی با ارزش حدود ۲.۷ میلیارد دلار، پیشرو بوده‌اند.
- تغییرات مقدار و ارزش صادرات برای گروه کالاهای دامپزشکی منفی بوده است.
- برای زیربخش‌های زراعی، باغی و جنگل و مرتع، رشد ارزش صادراتی بیش از رشد مقدار صادرات است. به عبارت دیگر، میانگین ارزش هر واحد کالای صادراتی از این زیربخش‌ها در مقایسه با سال قبل رشد بیشتری داشته است.

مقایسه واردات زیربخش‌های کشاورزی ایران در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲

زیربخش	سال ۱۴۰۲		سال ۱۴۰۱		درصد تغییرات	
	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزنی	ارزشی
دام و طیور	۲۷۵.۱	۱۱۹۸.۸	۱۷۲.۰	۵۷۰.۹	۵۹.۹	۱۱۰.۰
دامپزشکی	۲۷.۹	۵۰۸.۰	۱۲.۰	۳۹۶.۰	۱۳۱.۹	۲۸.۳
شیلات	۲۴.۶	۷۶.۳	۱۱.۲	۳۶.۴	۱۲۰.۳	۱۰۹.۸
زراعی	۲۳۰۶۶.۸	۱۳۶۱۸.۸	۲۳۵۷۱.۶	۱۵۰۶۵.۸	-۲.۱	-۹.۶
باغی	۱۴۸۹.۳	۱۸۷۷.۲	۱۴۱۵.۳	۲۲۵۴.۴	۵.۲	-۱۶.۷
جنگل و مرتع	۴۵.۱	۷۹.۷	۲۹.۴	۶۶.۹	۵۳.۱	۱۹.۰
مجموع	۲۴۹۲۸.۷	۱۷۳۵۸.۷	۲۵۲۱۱.۶	۱۸۳۹۰.۳	-۱.۱	-۵.۶

* زیربخش دامپزشکی شامل کالاهای واکسن، داروهای دامپزشکی و عوامل زنده می‌باشد. مأخذ: مرکز فناوری اطلاعات و ارتباطات وزارت جهاد کشاورزی

افزایش مقدار واردات در همه زیربخش‌ها به استثنای زیربخش زراعی و باغی محسوس بوده است. به دلیل ثبات نسبی در بازار جهانی نهاده‌ها و محصولات کشاورزی، ارزش واردات کاهش یافته است.

صادرات اقلام عمده کشاورزی در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲

کالا	سال ۱۴۰۲		سال ۱۴۰۱		درصد تغییرات	
	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزنی	ارزشی
پسته	۹۱.۷	۶۵۹.۴	۵۶.۳	۴۰۵.۰	۶۲.۸	۶۲.۸
سیب	۷۵۶.۰	۴۱۵.۴	۶۲۵.۸	۲۱۴.۷	۲۰.۸	۹۳.۵
خرما	۳۸۹.۵	۳۴۵.۴	۳۶۳.۸	۳۱۵.۵	۷.۱	۹.۵
گوجه فرنگی	۶۵۰.۴	۳۲۵.۱	۶۷۸.۶	۳۱۴.۷	-۴.۲	۳.۳
شیر خشک	۱۴۱.۵	۲۹۹.۳	۱۳۵.۹	۳۲۳.۲	۴.۱	-۷.۴
زعفران	۰.۲۲	۲۰۷.۸	۰.۲۴	۲۴۴.۲	-۷.۹	-۱۴.۹
کشمش	۱۰۷.۵	۲۰۰.۳	۱۲۲.۰	۲۱۶.۳	-۱۱.۹	-۷.۴
پیاز، سیر و موسیر	۳۹۸.۲	۱۸۶.۶	۳۹۵.۳	۷۵.۳	۰.۷	۱۴۷.۹
هندوانه	۷۷۶.۱	۱۷۰.۱	۸۸۶.۷	۱۹۴.۳	-۱۲.۵	-۱۲.۴
سیب زمینی	۴۵۳.۵	۱۶۴.۰	۱۶۳.۷	۷۸.۷	۱۷۷.۰	۱۰۸.۶
رب گوجه فرنگی	۲۶۷.۳	۱۴۴.۴	۱۵۰.۶	۸۴.۸	۷۷.۵	۷۰.۳
پرتقال	۲۸۸.۰	۹۸.۴	۲۸۰.۸	۱۰۰.۹	۲.۶	-۲.۵
مجموع	۴۳۱۹.۸	۳۲۱۶.۳	۳۸۵۹.۸	۲۵۶۷.۶	۱۱.۹	۲۵.۳

* ترتیب محصولات بر اساس ارزش صادراتی در سال ۱۴۰۲ است.

مأخذ: مرکز فناوری اطلاعات و ارتباطات وزارت جهاد کشاورزی

واردات اقلام عمده کشاورزی در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲

کالا	سال ۱۴۰۲		سال ۱۴۰۱		درصد تغییرات	
	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزنی	ارزشی
ذرت دامی	۱۰۱۹۰.۶	۳۷۸۲.۷	۸۰۸۴.۹	۳۲۶۹.۱	۲۶.۰	۱۵.۷
دانه سویا	۲۷۱۳.۰	۱۹۲۷.۰	۲۵۴۰.۶	۱۹۷۴.۶	۶.۸	-۲.۴
روغن نباتی	۱۱۵۲.۸	۱۷۹۷.۳	۹۷۸.۶	۱۷۹۶.۵	۱۷.۸	۰.۰۵
برنج	۱۱۱۷.۱	۱۳۰۶.۰	۱۷۷۹.۱	۲۱۳۶.۶	-۳۷.۲	-۳۸.۹
کنجاله سویا	۱۶۸۱.۰	۱۰۶۱.۵	۱۳۴۲.۷	۸۵۴.۶	۲۵.۲	۲۴.۲
گندم	۲۵۲۷.۰	۱۰۰۱.۸	۴۴۵۵.۸	۲۰۱۳.۳	-۴۳.۳	-۵۰.۲
جو	۲۱۸۲.۰	۷۴۶.۷	۲۳۷۶.۹	۹۹۰.۶	-۸.۲	-۲۴.۶
روغن پالم	۵۲۵.۸	۶۰۷.۳	۴۹۷.۸	۷۴۰.۴	۵.۶	-۱۸.۰
شکر	۷۲۶.۱	۴۷۷.۱	۱۲۶۵.۵	۶۸۴.۶	-۴۲.۶	-۳۰.۳
مجموع	۲۲۸۱۵.۴	۱۲۷۰۷.۴	۲۳۳۲۱.۹	۱۴۴۶۰.۴	-۲.۲	-۱۲.۱

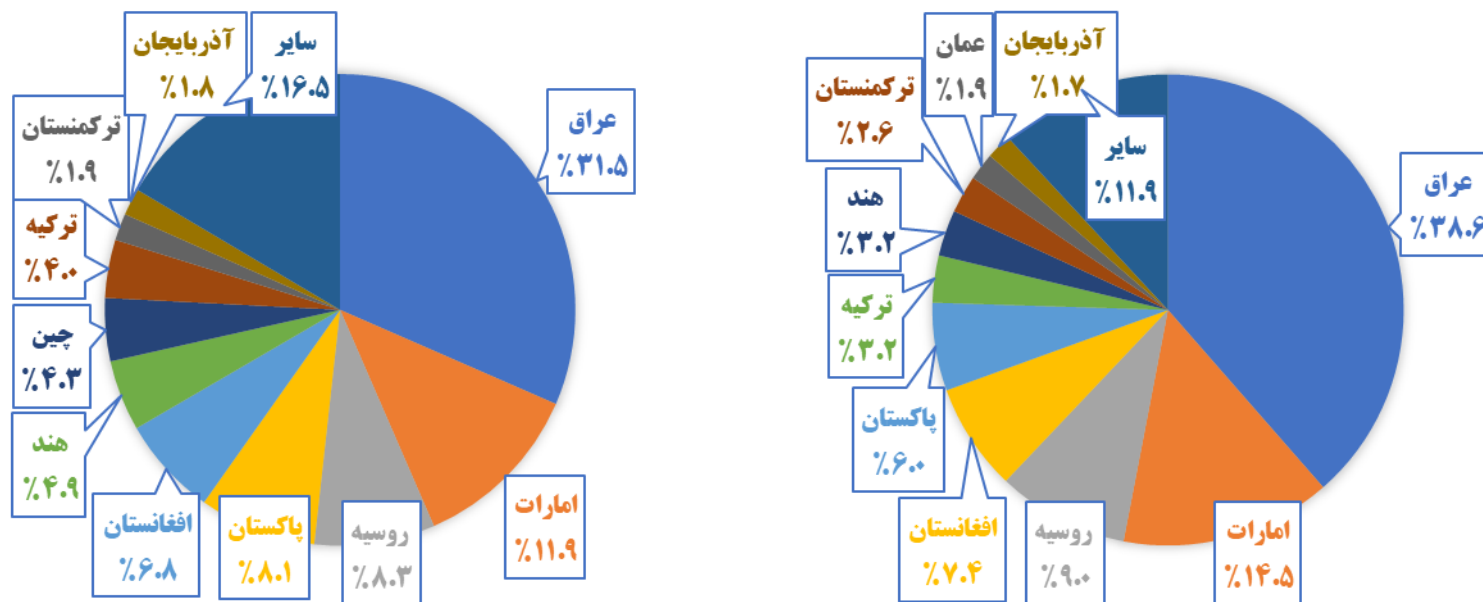
* ترتیب محصولات بر اساس ارزش وارداتی در سال ۱۴۰۲ است.

مأخذ: مرکز فناوری اطلاعات و ارتباطات وزارت جهاد کشاورزی

بررسی روند ماهانه واردات کالاهای اساسی و نهاده‌های مورد نیاز بخش، نوسان مشهود در میزان واردات ماهانه این اقلام را تأیید می‌کند. این در حالی است که جریان پیوسته و بهنگام تأمین کالا در طول سال از الزامات اساسی برای ثبات بخشی به بازار محصولات و نهاده‌های کشاورزی است.

سهم مقاصد عمده صادراتی از صادرات کشاورزی در سال ۱۴۰۲

ارزشی

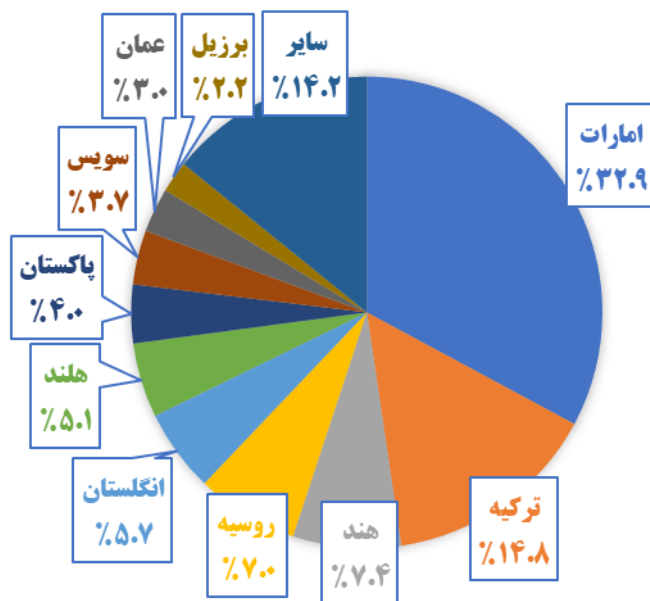
مأخذ: گمرک ج. ا. ایران

مقداری

از نظر وزنی، بیش از ۵۰ درصد بازار صادراتی محصولات کشاورزی ایران، در اختیار کشورهای عراق (با سهم ۳۸.۶ درصد) و امارات (با سهم ۱۴.۵ درصد) بوده است. **از نظر ارزشی** نیز عراق با سهم ۳۱.۵ درصدی در رتبه اول قرار دارد، امارات و روسیه با سهم‌های ۱۱.۹ و ۸.۳ درصدی در رتبه‌های دوم و سوم قرار دارند که در مجموع بیش از ۵۰ درصد ارزش بازارهای صادراتی را به خود اختصاص داده‌اند. این امر نشان‌دهنده آن است که علی‌رغم تأکید بر توسعه بازارهای صادراتی، دستیابی به این هدف چندان موفقیت‌آمیز نبوده است هرچند که سهم کشور عراق نسبت به دوره‌های قبل تا حدی کاهش یافته است.

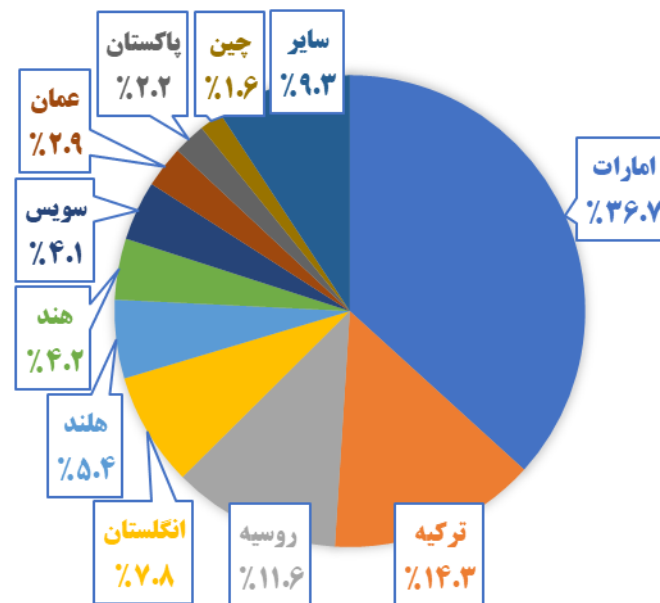

سهم مبادی عمده وارداتی از واردات کشاورزی در سال ۱۴۰۲

ارزشی

مأخذ: گمرک ج.ا. ایران

مقداری

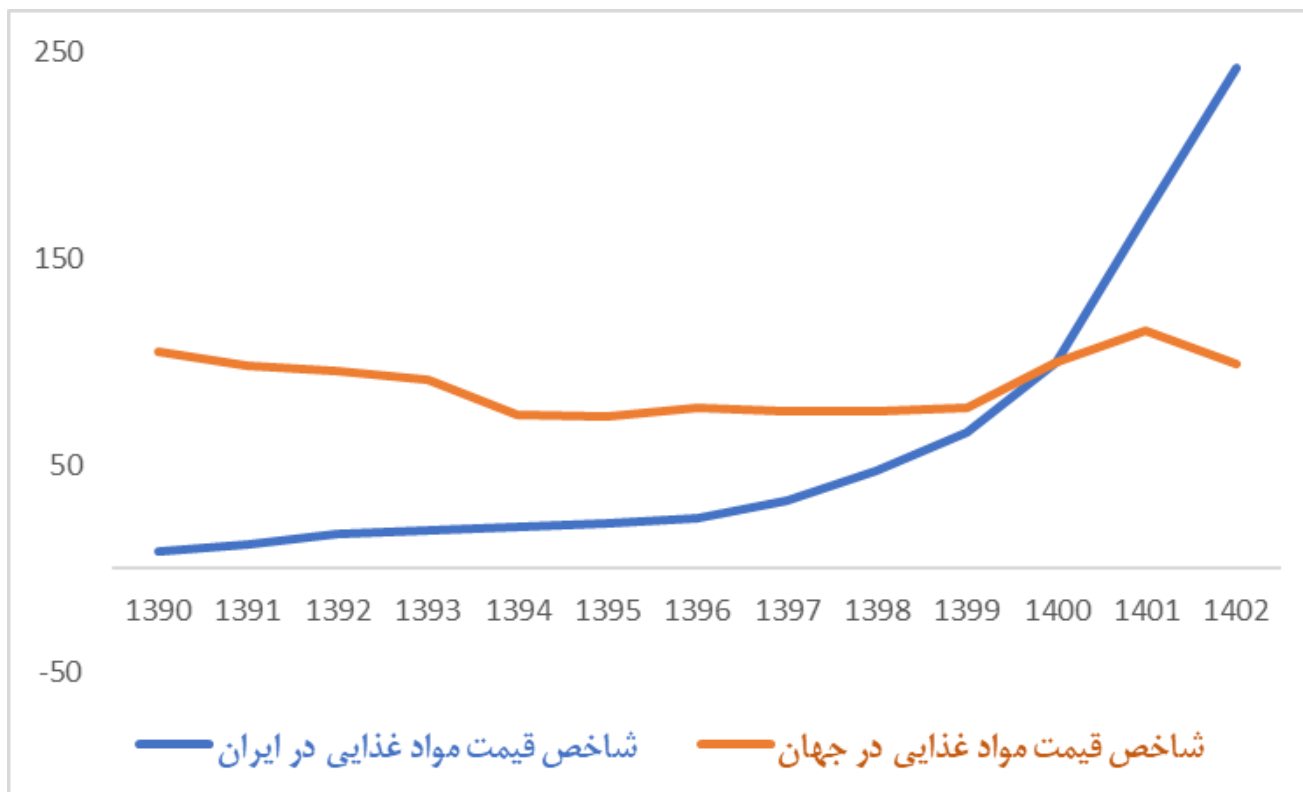
از نظر وزنی و ارزشی، امارات متحده عربی به ترتیب با سهم‌های ۳۶.۷ و ۳۲.۹ درصدی نخستین مبدأ کالاهای وارداتی کشاورزی ایران است. این کشور تولیدکننده اغلب محصولات وارداتی ایران نیست و صرفاً به عنوان هاب تجاری عمل می‌کند.

روند قیمت مواد غذایی

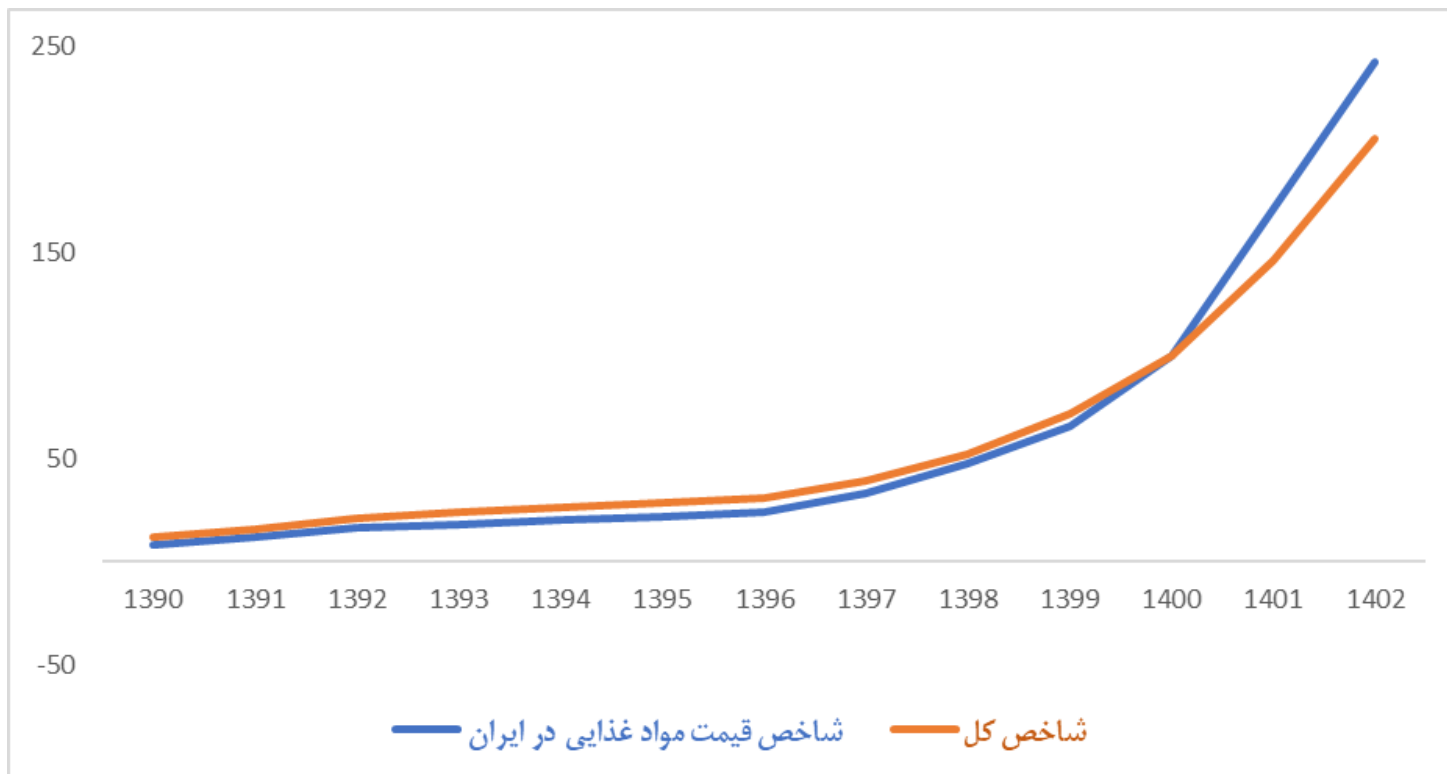
مقایسه روند شاخص قیمت مواد غذایی در ایران و جهان (سال پایه ۱۴۰۰)

مأخذ: مرکز آمار ایران و FAO

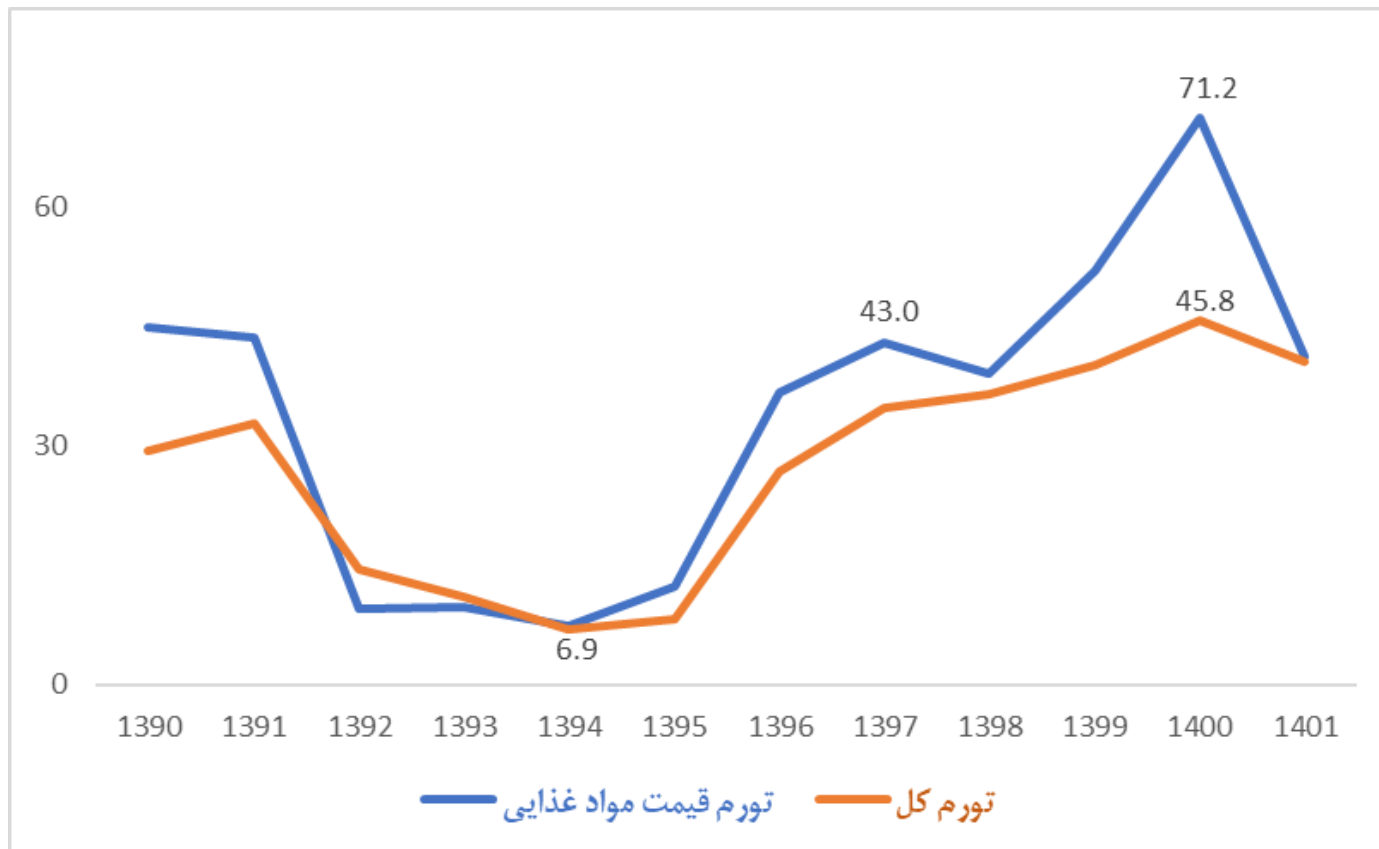
مقایسه روند شاخص کل و شاخص قیمت مواد غذایی در ایران (سال پایه ۱۴۰۰)

مأخذ: مرکز آمار ایران

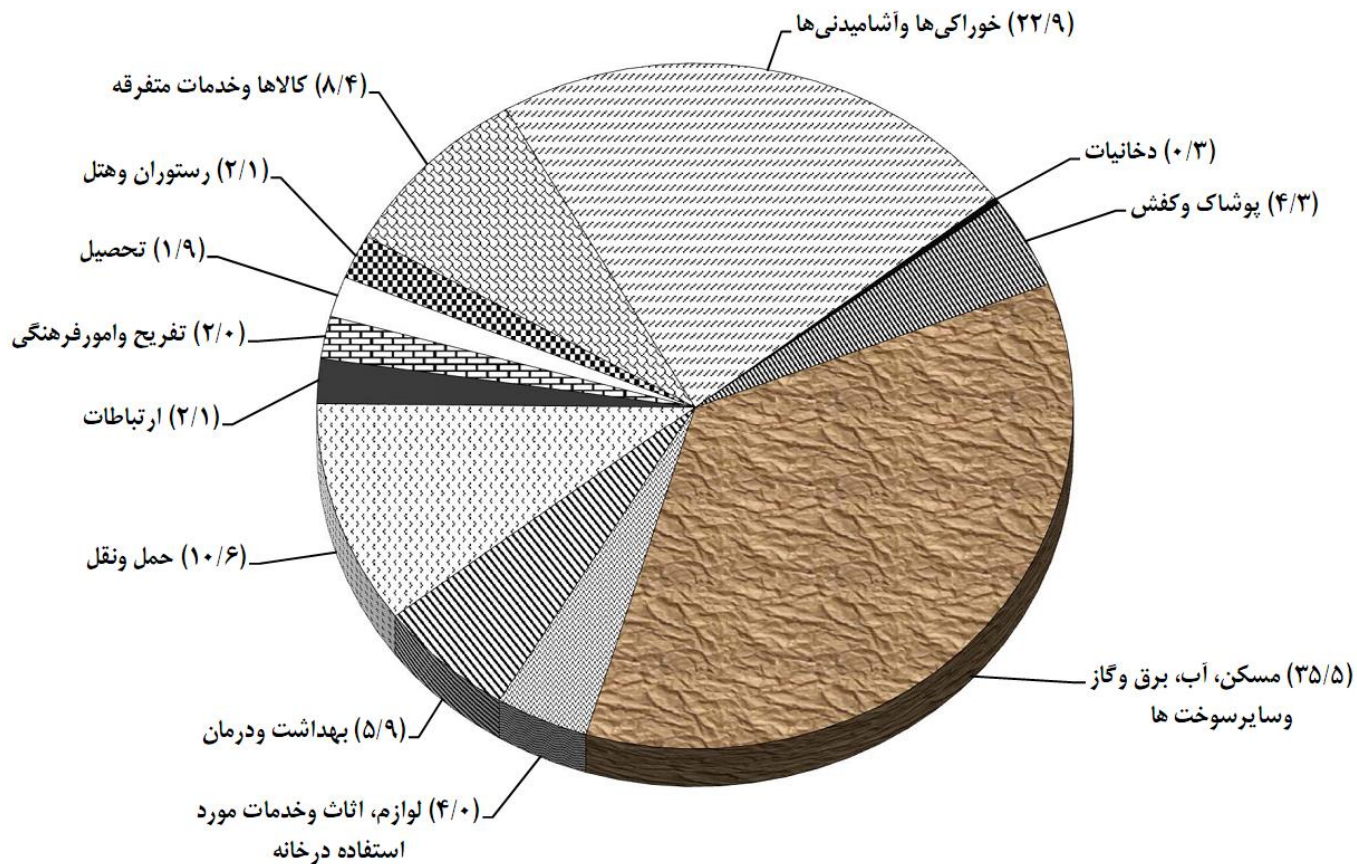
مقایسه نرخ تورم کل و تورم قیمت مواد غذایی در ایران

مأخذ: مرکز آمار ایران

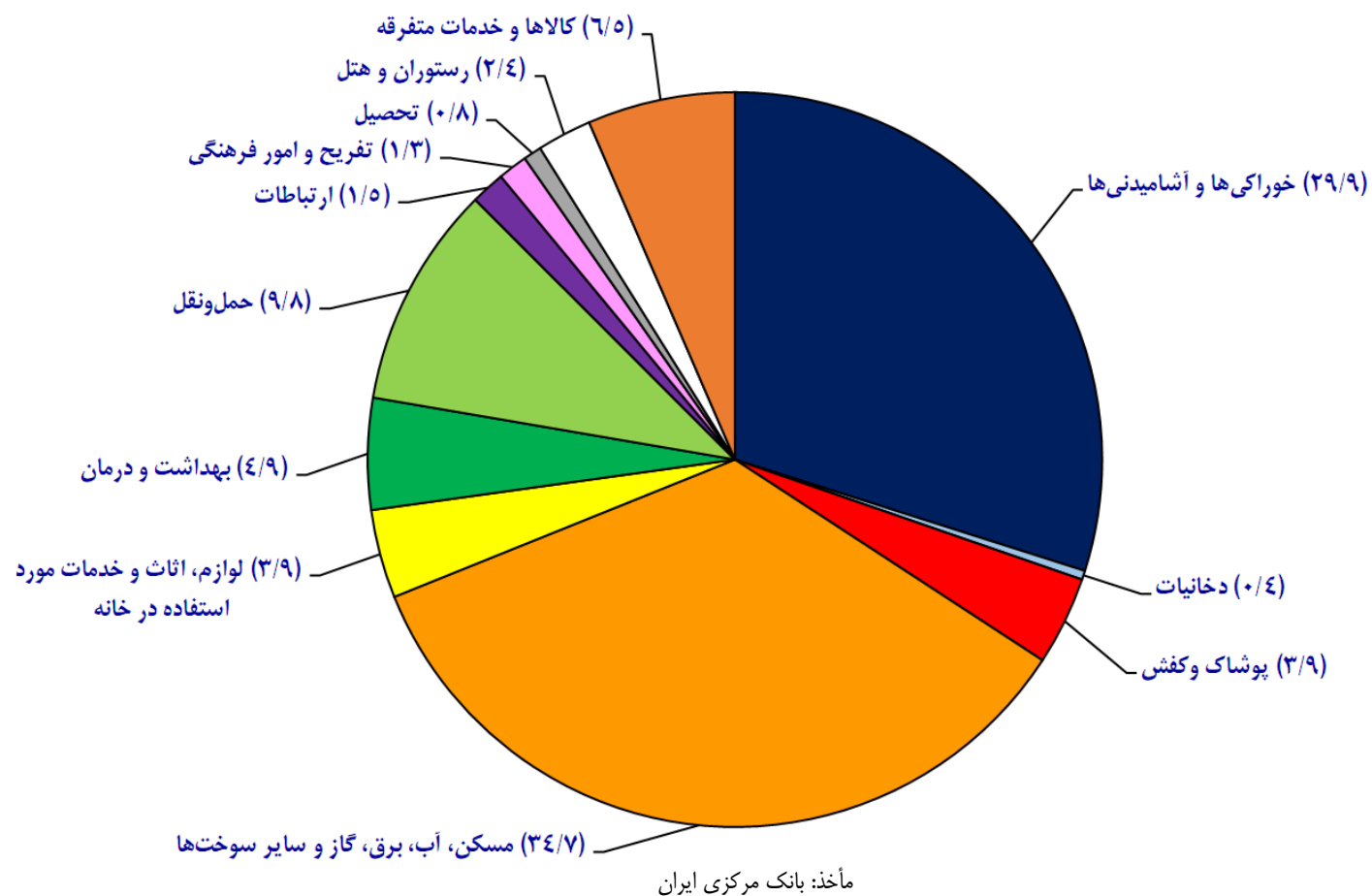
بررسی بودجه خانوار در مناطق شهری ایران
درصد سهم گروه های مختلف هزینه از متوسط هزینه ناخالص سالانه یک خانوار
سال ۱۳۹۵

مأخذ: بانک مرکزی ایران

بررسی بودجه خانوار در مناطق شهری ایران
درصد سهم گروه‌های مختلف هزینه از متوسط هزینه ناخالص سالانه یک خانوار
سال ۱۴۰۲

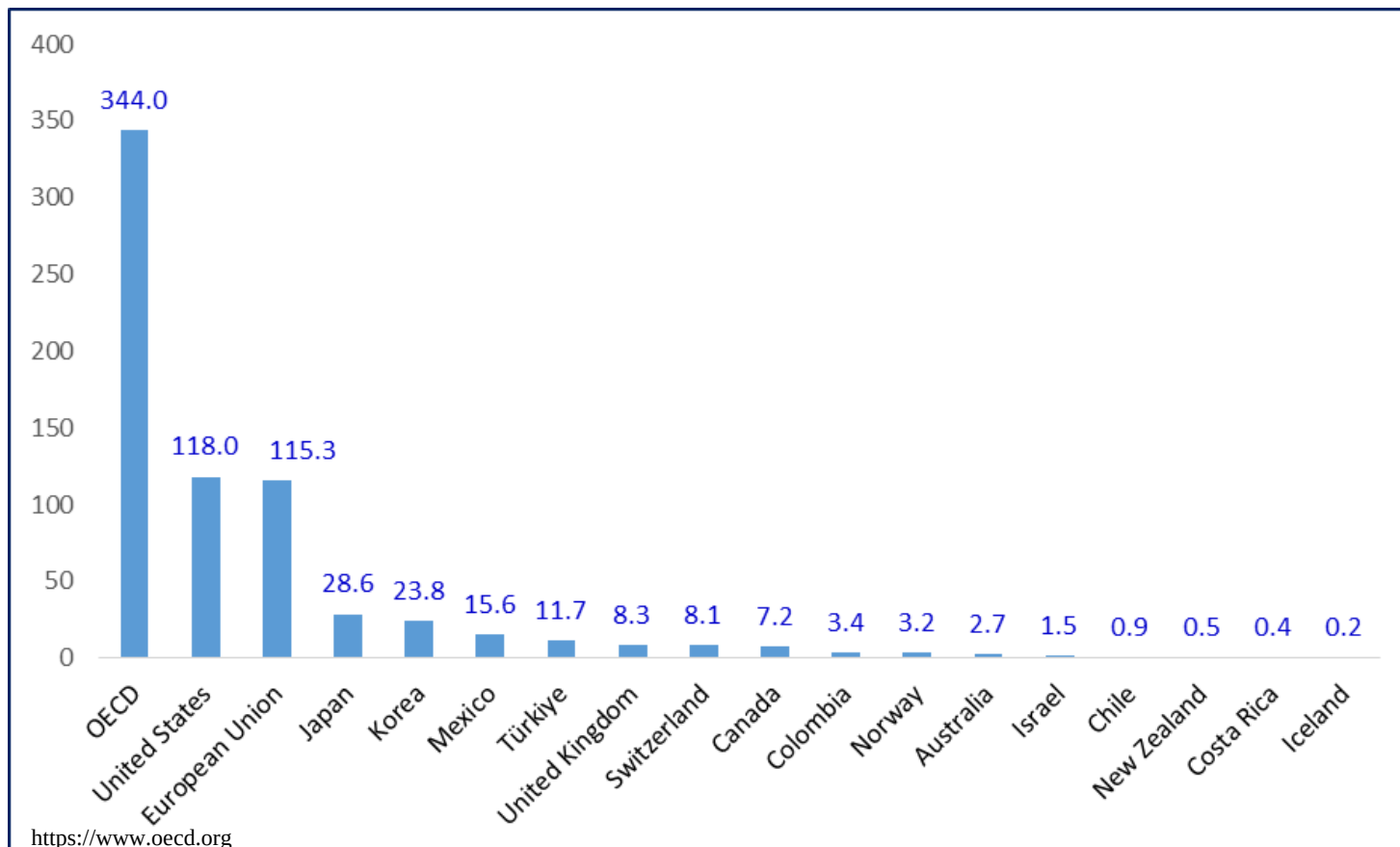

ضرورت حمایت از بخش کشاورزی

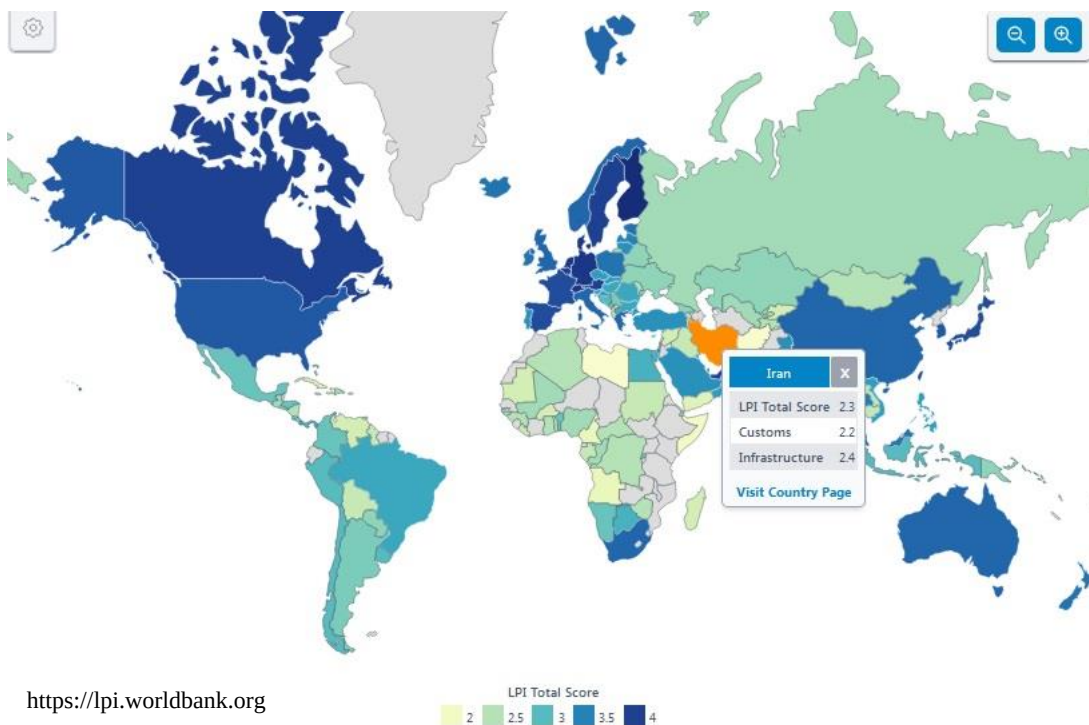
برآورد کل حمایت از کشاورزی در کشورهای مختلف (TSE)

واحد: میلیارد دلار

شاخص عملکرد لجستیک (کارایی زنجیره تأمین)

COUNTRY	LPI TOTAL SCORE
Singapore	4.3
Finland	4.2
Germany	4.1
Netherlands	4.1
Switzerland	4.1
Denmark	4.1
Canada	4.0
Belgium	4.0
United Arab Emirates	4.0
Sweden	4.0

رتبه ایران ۱۲۳ در بین ۱۳۹ کشور

<https://lpi.worldbank.org>

سیاسی از توجه شما